

men dog præget af en ubetinget Uvilje mod den politiske Skandinavisme. Han fælder en stræng Dom saavel over den danske nationalliberale Politik som over den svensk-norske Regerings Holdning. Paa den svenske Politik i Halvtredserne og forud for Krisen 1863—1864 lægger han Hovedansvaret. „Det historiske Ansvar træffer ikke de Mænd, der bestemte Udgangen, den skandinaviske Alliances Bristning, men de [ø: Oskar I, Carl XV og deres Mænd], der førte en Blindhedens og Forblindelsens Politik til den ellefte og tolvte Time“. Carl XV dømmer han overordentlig strængt, hvad der bl. a. ved Doktordisputatsen gav Rigsarkivar Ebbe Hertzberg Anledning til en bestemt Indsigelse (refereret bl. a. i Morgenbladet 1. April 1908 Nr. 185 og Aftenposten Tirsdag 31. Marts 1908 Nr. 180). *A. Frs.*

Medens den franske Historieskrivning, for saavidt som den giver sig af med Revolutionstiden, i Øjeblikket er under stærk Paavirkning af Aulard og i Tilslutning til ham frembringer en Række Arbejder, der ligesom Aulards egne lider under Mangel paa psykologisk Dybde, men i alt Fald delvis er af stor kritisk Værdi og alle er gennemtrængte af varm Sympati for den store Omvæltning, er der inden for den tyske Litteratur i de sidste Aar udkommet et Værk af ganske modsat Retning. Talen er om Professor Adalbert Wahl's *Vorgeschichte der französischen Revolution. Ein Versuch.* 1—2 Bd., 1905—07. Ligesom i Tocqueville's berømte Skrift: *L'ancien régime et la révolution*, er det dog ikke selve Revolutionstiden, der er Emnet, men kun dens Forudsætninger og dens Forhistorie; efter en kortere Udsigt over Samfundsforholdene under Ludvig XV gives en indgaaende Skildring af Ludvig XVI's Tid indtil 1789. I mange Henseender fortjener Værket Anerkendelse; meget nyt er bragt frem, og mod mange tidligere Meninger og Opfattelser er der rettet alvorlige Stød; særlig kan fremhæves Undersøgelserne om Parlamenternes Holdning, om Embedsstanden og om den faktiske Andel i Privilegierne, det øverste Lag af 3dje Stand var i Besiddelse af. Ikke sjældent er dog W.'s Paastande fremsatte med større Sikkerhed end deres Underbygning byder Forudsætninger for.

Interessantest, men ogsaa mest omtvisteligt er imidlertid Forf.'s hele Grundsyn. Til at bestemme dette med saa faa Ord, som Pladsen her tillader, kan man ved Siden af selve Værket drage Fordel af W.'s senere fremkomne Afhandling: *Ueber die Ursachen der französischen Revolution* (Historische Zeitschrift Bd. 101). Man tør da vistnok gengive hans Hovedtanker paa følgende Maade: Hverken de sociale og politiske Tilstandes Slethed eller de privilegerede Klassers sejge Fastholden af deres Særrettigheder eller Kongemagtens Mangel paa Vilje til at gennemføre de mest paatrængende Reformers har været Aarsager til Revolutionen; Reformernes kunde være kommet uden den; den var aldeles overvejende kun en Kamp om Magten; denne Kamp var indledet ved Parlamenternes og Notabernes Modstand mod Absolutismen, men tog en hel anden Fart, da 3dje Stand greb ind og, fyldt med Filosoffernes individualistiske og statsfjendtlige Læresætninger, rettede sit Stød mod selve Staten, og Kongedømmet bukkede under i Kampen, fordi det havde vænnet sig af med at tvinge Undersaatterne til Lydighed og ikke havde sørget for at oprette Disciplinen i Hæren. Det er i høj Grad tvivlsomt, om dette Grundsyn vil formaa at trænge igennem. For at bevise dets Rigtighed har W. trukket Billedet af saavel Ludvig XV's som ogsaa af Ludvig XVI's Regeringsperioder op med for lyse Farver og set for overlegent og i Virkeligheden uhistorisk paa de frisin-dede Idéer, der var og er det 18. Aarhundredes store og ærefulde Indsats i Samfundsudviklingen, og han har ikke mindst undervurderet, hvor naturligt det var, at Hoffets Ødselhed og det store Deficit maatte fremkalde Mistanke til og Modstand mod Absolutismen, selv om denne paa andre Omraader vilde noget godt. Denne iøjnefaldende Undervurdering kommer navnlig frem i hans Fremstilling af Calonne's og Notabelforsamlingens Tid, og med Rette har en anden tysk Historiker, Professor Hans Glagau i et for nylig udkommet Skrift: *Reformversuche und Sturz des Absolutismus in Frankreich (1774—1788)*, 1908, særlig paa dette Punkt angrebet Wahls Skildring og Opfattelse.

J. A. F.

Rettelse.

S. 252, L. 3 1780, læs: 1790.